ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 62

ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ
ՕՐԱԳԻՐ

ՇԱԲԱԹ 13 ՅՈՒՆՎԱՐ 1845

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

Այս օրագրութիւնս ամէն շաբաթ օր կը հրատարակուի . մէկտեղ Զմիւռնիոյ ընկերութեան Ցորդանը [illegible] հասուցանելով՝ մէկ տարեկան գինը 125 ղրուշ է : Ի Պոլիս [illegible] Եղիազարեան [illegible] գրատունը : Ի Կարին [illegible] Տէօվլէթօղլու [illegible] Յակոբ [illegible] Ի Տփխիս [illegible]

Բերկրայ [illegible] Աղա [illegible] : Ի [illegible] Աղա [illegible] Ի [illegible] գրատունը :

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐՔ

Զմիւռնիա 13 Յունվար :

Անցեալ 5ին Կոստանդնուպոլսէն եկած շոգենաւով հասաւ քաղաքս [illegible] Պատրիարքական փոխանորդը, որ 5 տարիէ ի վեր կայ մայրաքաղաքին Պէշիքթաշու և Ներսէսեան ընկերութեան քարոզիչն է . բայց որովհետեւ բաւական ժամանակէ հետէ Իզմիրու հայազգի ժողովուրդս առանց Առաջնորդի է, ուստի գոնէ այս ծննդեան տօնախմբութեան օրերը՝ հովուական հովուէ զուրկ չի մնալուն համար՝ Կոստանդնուպոլսոյ բարեխնամ Նորին Սրբութիւն Պատրիարքը մեծ շնորհք ըրեր է՝ յիշեալ Երժանկայեցի վարդապետը մեզ ղրկելու, որուն գալստովը՝ որչափ մեծ ուրախութիւն եղաւ ամենայն ժողովրդեան, և մանաւանդ մեծ յոյս ունինք թէ շնորհիւ այս խոհեմագոյն անձին Հօր՝ ժողովս այսուհետեւ մէջ եղած խռովութիւնը վերջանայ :

—Տիրացէքերի կողմէն հայազգի մարդ մը, որ 15 տարիէ չափ կայ որ քաղաքս կը բնակէր հիւանդութիւն (լաւլէթիկը) ըլլալով . մէկ օրերս ալ մէկ եղբայրը ու մէկ ազատ ընկեր էին քովը, որ այս մարդուն մեռնելէ յառաջ կտակ ըրեր և իր ամէն ունեցածը տալէն . բայց մէկ կերպով չի կրնալով մեռնիլ, մէջերնին համաձայնութիւն ընելով, վերջապէս անցեալ 8ին երեքը մէկտեղ կերպով ընելով՝ նոյն խեղճ մեռելին կերակուրն, հանգստութիւն տուած ըլլալով՝ դանակը իր եղբօր վրայ կը խօթէ ու խեղճն կը մեռցունէ, բայց կառավարութեան կողմէն կը բռնուին այս չարագործները և հիմա պատժուելու են :

—Անցեալ 9ին կէս գիշերի մօտ՝ շարժի թեթեւ երեր մը զգացինք, և հետեւեալ օրը՝ որ էր շաբաթ ու առաւօտուն ժամը 1ին վերստին կրկնեց, և նոյն օրը ժամը 8ին ալ դարձեալ սաստկութեամբ մը շարժեց :

—Տէրութեան նախկին կառավարիչ Ամենապատիւ Համիտ փաշայն, անցեալ 9ին յանկարծ մեռաւ (Էօլաւ) կանչել տուաւ քաղաքիս ամէն փողոցները՝ թէ ով որ ուններ տալիք ունի նէ իր ետեւ գայ հաշիւը վերջացունէ, բաւ որուն համար համոզուած է :

—Այէհ քաղաքիս մօտաւոր մեծ յանկարծ կրակ (դահշէ խանէ) մը փլուեցաւ, որուն ամբողջ բաւական մարդիկ մեռան, բայց միայն մէկ յոյն մը մեռաւ մեկումներ ամէնքն ալ ազատեցան :

—Ամենաշուք Համի Եպիսկոպոսին որ շատ տարիներէ հետէ Անտիոքայ և բոլոր նահանգին կառավարիչն էր, բայց տարիէ մը չափ կայ որ՝ Սեբաստիոյ (դարա սէվտայու տայիր) հիւանդութեամբ կը տանջուէր, անցեալ երկուշաբթի մեռեր է նոյն քաղաքը, և հետեւեալ օրը՝ թաղման ուղարկաւորութիւնը մեծ հանդիսաւորութեամբ եղեր է իր հայրական որդին Ամենապատիւ Մայիտ պէյն որ հիմայ նոյն քաղաքին կառավարութեան պաշտօնը կը վարէ, մեռելը իր հայրենի բնակարանէն մինչեւ գերեզմանը տարուելուն ծախսուած 70 հազար դահեկանի չափ աղքատաց բաժնուեր է, և ձայն ցաւերով և ծանրագին բեհեզներով զարդարուած է եղեր :

Այս Մէհմէտ որ Փաշայ Օսման բռնաւոր մեծահամբաւ թերզամանէն է, շատ հաւատարմութեամբ ծառայեց իր կենդանութեամբ՝ Սուլթան Թագաւորներուն, և ուր որ կառավարիչ եղաւ՝ ամէն խոհեմութեամբ և խոնարհ վարեց իրեն յանձնուած պաշտօնները և հաւատարմութիւնն ալ դուրս ըլլալով շատ անգամ շատ բարի յիշատակներ (աստուծոյ հայրիք) թողուց, ինչպէս որ քանի մը գեղերու կամուրջներ կառուցանելով, և շատ տեղ աղբիւրներ և ճամբաներուն իջեւաններ և քարվանսարայ (քարավանսէրայ) շինել տալով, այսու ամենայնիւ հարստութեան մեծ գումար թողուց իր ժառանգներուն, որ յիշեալ Ամենապատիւ Սայիտ պէյէն ի զատ մէկ մ՚ալ աղջիկ մը ունի որ ամուսնացեալ է :

Խոշոր քարերը՝ որ շինուածներուն մէջ և մանաւանդ քարուկիր շինուած պատերուն անկիւնները կը դրուին . կեցած տեղերնին իրենց իրենց կարգով, առանց պատճառ մը՝ նոր բնագէտները ուսանիլ են գտած . այս քարերը առաջինը կարգ ըլլալով՝ հողը կը կարծրանայ . և կակղութեան ժամանակին ծովային խեցիներ մէջերնին մնացած և հողը քարացած կը լլան . (ասոնք ծովային խեցիներ ցամաքին վրայ՝ և ալիտ բարձր լեռներուն վրան շատ կան, և ասոնցով ծովը բոլոր ցամաքին վրայ ելլած ըլլալուն նշան կը խոստովանի, և որ՝ ջրհեղեղին ճշմարտութեանը յառաջ կը լսենք էն) :

Քարերը կարծած անոնք այս քարացեալ խեցիները՝ որովհետեւ քարին իր բնական չէն, կ՚ըսեն . տեղերնին փոխ կ՚առնեն, այս փոխուելուն տեսակ մը մանուկ կ՚օրինէ և փոխ իր բաժնը կը հեռացնէ որ հեռաւէն մնալով դարձով կեղեւ մը կ՚ընէ . ասոնք եղբայրներով և փոշտելով ձանձ չեն կենար բոլոր՝ կենդանին ալ անօթութեան ալ խառնիլ լուծելով կ՚ըլլայ կ՚երթայ . ասոնց տեղը վրան բարակ մամուռ (խօռուս) կը բուսնի . որ ասոնց իրենց ծածան խոնաւութիւնը քարը կը մաշեցունէ և կը փտեցունէ, և որովհետեւ ասոնց ժամանակ կուգայ . անոր գող ըլլալն վիճաբանութեան մէջ՝ որ բնագիտութեան և մաթեմաթիքայի շատ հնաւորութիւն և Փարիզու գիտութեանց Ճեմարանին անդամ ալ է եղեր, ասոնց ինչ կ՚ըսէ :

Գաղղիայի Լիմուզէն գաւառին լեռներուն վրայ Արտէզ ըսուած քարերուն այս կերպով եղած փոս մինչեւ երկու մեթրը կը հասնի . Լիմա քաղաքին մօտ եկեղեցիին շինուածոյն քարերը այն քարերն են . և եկեղեցին՝ քանի շինուեր է ան չորս հարիւր տարի է . այս քարերուն մաշուքը հազիւ թէ քանի մը միլիմետր խորութեան կը հասնի :

Ասկից այդ խմաստունը (որուն անունը գաղղիական օրագիրը չըսեր), մաթեմաթիքական խնդիր մը կը հանէ . 400 տարին այսքան միլիմետր մաշած քարը՝ երկու լման մեթրի չափ մաշելու՝ քանի տարի պէտք ըլլայ՝ թուաբանական ամէնէն կանոնով այս խնդիրը լուծելով կը գտնէ 82000 տարի . և ասկէ այս կը հետեւցունէ որ՝ որովհետեւ այս քարերս ամէնքն ալ առանց մաշած չըսանեցուած, ուրեմն ասկից 82000 տարի առաջ այն քարերը հոն կան եղեր . մանաւանդ որ քանի փոս այն ատեն ալ փոքր է եղեր . մանաւանդ անկից ետքը է . և մանաւանդ ըսելով քարը փոխ ալ առեր է . այս տեսակով ո՞վ կրնայ ուրանալ, ասանկ բնագէտներուն երախտիքը, որ հնագիտութեան ալ ասանկ լոյս կուտան . մանաւանդ մէկ քարին մէկ ալ քարի վրայ՝ երբ չը (կէօշ)ընելը տարիքը կ՚իմացունեն :

Ասոր վրայ ուրիշ տեղեր ալ քննութիւններ ըրին . և Փարիզու Բէլ ըսուած նախարարներուն ժողվուած սրահին յատակը շարուած քարերն ալ քննեցին . որ տեսնեն թէ քանի՞ տարի է եղեր այն սրահը շինուելը . երբոր քարերուն ամբողջ միայն քանի մը միլիմետր գտան . ասկէ քարերը անանցմէ շատ եւեր . և փորձելով բնագէտին հաշուովը՝ ասոնք ալ ասկէ ինչեր հաշուելով գտան որ, նոյն սրահին տակի կարգի քարերը՝ Նոյ Նահապետին օրէն քանի մը տարի առաջ շարուած են . և ասով Փարիզու այն սրահը որ պատմութիւններուն նայելով շատ հին շինուածք մը չէ . այն բնագէտին հաշուովը՝ ջրհեղեղէն առաջ ալ մարդու շինուած շէնքերուն մէկը կըլլայ կոր :

Ասանկ բնագէտներն են որ՝ պատճառ կուտան ըսելու թէ՝ փիլիսոփայութիւնը հաւատոյ վնաս ունի . բայց ասոնց փիլիսոփայութիւն չէ, ծայրայեղ տգիտութիւն է . որ քանի մը մանաւանդ պատահաներուն մէկ տեղ դալէն պատահած բանին միայն մէկ պատճառ կը բռնեն . և հաշիւնին անոր վրայ ընելով՝ ասանկ խոտոր ու խոլական հետեւութիւններ կը հանեն :

Աւելորդ թէ մեր ազգէն Փարիզ գիտութեան

սովորելու համար գացող անձեր, ըսելով՝ որ ա-սանկ բաներէն զգուշանալու հարկաւոր եղած բաները չի սորված հոն կ'երթան, ասանկ փիլիսոփաներու ձեռք չանցնին :

Բնագիտութեան հնութիւններ եղածներուն համար՝ ատեն ատեն օգտակար երկրաբանութեան զարմանալի և զարհուրելի դէպքեր կը գտնենք Լօյտընեան օրագրոյս մէջ. որոնց մէկն ալ այս է :

Պոլօնիայի մէջ Հոկտեմբերի 15ին իրիկուան դէմ Ռիգա Աւսօս անուն մէկի մը տանը քովերը կայծակ իյնալ, այս մարդս աղարակ մը բռնած էր Օռամ, որ Սուպիոյ վիճակին մէջն է. կայծակը տանը ծածկը ծակեց՝ պատին վրայէն սըկրթելով՝ և օձի ձևովը պտտելով իջաւ դէպ 'ի վար տեղը. որ Ռիգա Աւսօսին մէկ ազատաւոր՝ ու երկու տղայքը այն տեղ էին, հին ոսկի ամանկարկըտողի մը բանիկը կըտրեցին. որ կըպարուած և բան գտած տեղը կըլլանէր :

Աւսօս՝ կայծակին այն տեղ իյնալը տեսնելով և տղոցը վրան վախնալով՝ տեղը վազեց և մեծ տղան տեսաւ, որ տասն և մէկ տարուան էր, գլուխը մէկին կանակը տակը կըաթենը էր. և պզտիկ եղբայրը ոտքերուն մէջ տեղն էր աներ. այս խեղճ տղուն գլխու գլխարկը երկու կտոր էր եղած. բայց տղուն գլխուն վրայ մէկ յայտնի վէրք մը չէր երևնար, վերակուոյը (քրտնկալը) բռնկեր էր ու կ'այրեր, որ Աւսօս իրը մարեց. և տղուն վերցուց՝ բարձր ձայնով կըպոռար՝ վախէն մարած և անզգայացած կարծելով, և որինթոցանել յուսալով. բայց տղան մեռած էր, ազատաւորն ալ վարժուէր էր աջ թևին աղմուկէն և աջ կողմ կողէն. այն կայծակին ուժը՝ բանող հնակարկտողը նստած տեղէն վերցուցեր քանի մը քայլ անդին էր նետեր, այն ալ հոն անզգայ ինկեր մնացեր էր. բայց բան չէր եղած. քանզի քիչ մը ժամէն ետքը ելաւ ինքնին ոտքի վազելով փախաւ. այս գիւղացւոց ինչպէս ըլլալուն վրայ՝ տեղն 'ի տեղը տեղեկութիւն ուզողներուն մէկն ալ աղէկ բան մըն ալ պատասխան չի կրցաւ տալ :

Կանի որ Աղբրապուրի և Ըմասիայի երկաթ ճամբան շինուած է. և շոգեկառքը կըրանի նէ վաճառ բաց շոգեկառքեր բեռնկներուն շատ բան բացած են. ճամբորդները վախենալով՝ չըլլայ որ ուշ մնան և շոգեկառքը ճամբայ ելած ըլլայ, վազելով կուգան, կառքը մտած տանինին ծոյլ քոռնիքի մէջ կըլլան. և շոգեկառքին սաստիկ քալուածքէն պատահած հովը կըփոխցունէ. անոր համար ձիուն դպրու ըլլայ նէ՝ ճամբորդներուն ձեռքը գտնուած հովանոցը (ամպրէլլան) չի կրնար զանոնք պաշտպանել. վերարկուներն ալ որքան աղէկ ըլլայ նէ՝ չի կրնար պէտք եղածին չափ ցուրտէն պահել :

Ատոր ասանկ վաճառ բաց շոգեկառքերու մէջ գտնուող մարդոց առողջութեան վնասը շատ ծանր վտանգի մէջ կըլլայ : Ըսոնց շատ սաստիկ եղած են՝ յանկարծ պատճառած աշխարհ մեծ տեսակ բորբոքման հիւանդութիւններ, և յօդուածացաւութիւն (վէնայի մ.Ֆաւոր) և հորրուցի (նէվալգի) ջղացաւութիւն և կըտացաւութիւն (ըովմիթիզմ) և թոքացաւութիւն (աջ ձիէր ի...) ալ շատ կըլլան. հոս ալ ճամբորդներուն աչքը մնինք կըդնենք. և աս-

կից ալ դէպ 'ի [illegible] յանկարծամահներ, հարուածով այս բանիս պատճառելով քանի մը մասնաւոր յատկութիւններ ունենալուն համար հիւանդութեան բժիշկները հարկաւորին պատ տեսակ մըն ալ կարգին, երկաթ ճամբու հարկաւոր Կարգաւորութեան Հանձնաժողովն անուանեալ :

Ըրագինայի դատարը այս հիւանդութիւններու սէր որ չարճարին համար՝ Հօսէն դատարին բժշկաց ընկերութիւնը ծանուցման գրութիւն մի ներկայացուց քաղաքական կառավարութեանը : Այս ընկերութեանս նպատակն է հիւանդութիւններուն պատճառը գտնել և առաջնին առնել, ատոր վաճառ բաց շոգեկառքերուն մնալը հասկցունելով՝ կըխնդրէ որ կառավարութիւնը ասոր ճարը հոգայ :

Ակրջապէս հասարակութեան վերաբերեալ շինուածներուն վերակացուն՝ այս ընկերութեանս անդամներուն առաջարկութեամբ՝ իրեն հաճութիւնը ցոյց տուաւ. և երկաթ ճամբաներուն վերակացուին յանձնեց գործադրութիւնը. կըներեք որ ասոր վրայ՝ վաճառ բաց շոգեկառքերուն վերամները խնդալով յարգերնին ալ երկաթի վաճառ գոց եղած շոգեկառքեր կը շարժեն :

Կոստանդնուպոլսոյ մեր Ըզնուական թղթակիցը հաւնեալ ստորագրեալ լուրը կըծանուցանէ ներկայ ամսոյ 10ին, թէ նորին Մեծազօրութիւն Սուլթանը դպրատան յառաջադիմութեանը համար՝ Բարձր Արքայական Պալատական Ժամարկղէն ընծայով՝ հաստատուած նոր ընկերութիւնը՝ արդէն մեծ խնամք կըտանի նորին դպրատան վրայ. և մեռ օրերս այս ընկերութեան ստորագրեալ անդամները՝ 80է շատ անկոտրող աշակերտաց մէջ մէկ ձեռք լաթ բրեր են :

Ըհնչուշտ՝ ազգիս մէջ այսպէս ազգօգուտ ընկերութիւններուն թիւը շատնալը՝ ազգին յառաջադիմութիւնը և պայծառութիւնը աճելուն՝ մեծ նշան մըն է, մանաւանդ՝ երբ որ ուղղափառական ոգւով 'ի գործ դրուին :

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

5 Յունվար :

Նախընթաց թուերով մեր տուած ծանօթութիւններէն ետքը՝ քաղաքականութեան վրայօք նշանակութեան չափ բան մը չի պատահեցաւ. Օսմանեան Դուռը. խորհրդարանը բաւական ժամանակ է որ ցանկալի խաղաղութեան մէջ է, և նոյն խորհրդարանին փոխմեկյա անդամներուն արթուն հսկողութեանը և անխոնջ ջանիւքը՝ Տաճկաստանի բոլոր հասարակութիւնն ալ կատարեալ հանգստութիւն և երջանկութիւն կըվայելեն : Տաճկաց նոր տարին սկսեց, և նոր տարւոյս առաջին անգամի պաշտօնատարներուն մեծ ժողովքը եղաւ անցեալ կիրակի օր Բարձր. Դուռը. որուն պատճառաւ Մեծափառ Խեդիւկայը սովորական արարողութեամբ և հանդէսով Բարձր Դուռը գնաց և ներկայ եղաւ կայսերական առեանին պատրաստած խորհուրդներուն : Օգոստափառ Կայսեր իր յանձախ ներկայութեամբ՝ Բարձր առեանին խորհրդական անդամներուն տուած հայրական քաջալերութիւնները և նոյն առեանին Սահմ՝ անդամներուն անխոնջ ջանքերը մեծ յոյս կուտան՝ թէ յառաջիկայ տարւոյս մէջ ալ՝ նախընթաց տարիներուս պէս երջանկութիւնը և հանգստութիւնը երկրիս մէջ օրէ օր ալ աւելի տարածուելու է, որով՝ և ուրիշ այլ և այլ հաղարաւոր պատճառներով՝ բոլոր հասարակութիւնը կըպարտաւորին մեծարել իրենց սրտին երախտագիտութիւնը յայտնելով Օգոստափառ Սուլթան ԸԳՏԻԼ ՄԷՃԻՏ ծաղկահասակ մեծ Կայսեր անդին կենաց բարեբախտի օրերը աւելնալու և յաղթու-

պատկելու համար աղօթող ըլլալու :

Լոնտրայի պաշտօնագրութեան դաշնակից հինգ մեծ Տէրութեանց դեսպանները՝ անցեալ Հինգշաբթի օր Ընգլիոյ դեսպանատունը ժողովեցան և կրեն թէ Լիբանանու խնդրոյն վրայով պարապեր են այս ժողովքին մէջ :

— Մեծ Սպարապետ Բարձրապատիւ Մէհմէտ փաշային՝ քանի մը օր է որ դժբաղդաբար կըտացաւութեան պատճառաւ հիւանդ է, բայց կըյուսանք որ յառաջիկայ շաբթու անոր առողջութեան լուրը ծանուցանենք :

— Օսմանեան Կայսրութեան բոլոր երկիրներու մէջ եղած սատկի ամենահարկաւոր բարեկարգութիւնը՝ անմոռանալի պահելու համար փոփոխութեան մէջ ոսկիէ չքեղ սատ մը կարեցին և Մեծ Կայսր մատուցին. Հրոյն Մեծափառութիւնն ալ տէրութեան բոլոր բարձր գործակալներուն բաժնեց այնպէս սատկէն :

— Ըրուսիոյ արտաքոյ կարգի դեսպան Պ. Լը Ըօզը իր դեսպանատան գործակալներուն ընկերութեամբ երեքշաբթի օր Բարձր. Դուռը գնաց իր թագաւորին կողմէն Մեծ Սուլթանին գրած կամակ տրամոքի գործոց պաշտօնատարին մատուցանելու :

— Ըմսոյս մէկին Ըուսիոյ արտաքոյ կարգի դեսպան Պ. Թիթովը մէկ ճաշու հանդէս մը ըրաւ, ուր ներկայ էին դեսպանատան գործակալները. Նուազարանք մէջ խաղցած նոյն տէրութեան պատերազմական շոգենաւերուն և նաւերուն հրամանատարները նմանապէս և նոյն ազգի երևելիները :

— Ըհցեալ երեքշաբթի օր, Պէյօղլուի մեծ տակի հրդեհ մը եղաւ և բաւական տեղ այրեցաւ գիշեր ժամանակի միջոցին մէջ : Ըմսոյս 4ին ալ կէս գիշերը սասկալի հրդեհ մը պատահեցաւ. Լօէնի գիւղը մէջ և յանկարծ ենելեցին՝ անոր հետ հարիւրի չափ աղքատիկ տուներ մոխիր դարձան այս դժբաղդ պատահէս :

ԿՐԻՏԷ, 25 Դեկտեմբեր :

Ըյս նահանգս շարունակաբար խաղաղ և հանգիստ վիճակի մը մէջ է, ընդհանուր կառավարիչ Սամի փաշա Վեսամիլ փաշային արթուն և խոհեմ կառավարութեամբը :

Պարսկային վէճին վերաբերեալ գործառնութեան համար կարգուած գործակալները՝ կ'երևայ թէ կըպատրաստեն վերստին իրենց խորհրդակցութիւններ սկսելու, ուստի կըգուշակուի թէ՝ այս անվախճան վէճը շատ չի քշեր՝ վերջ կըլլայ բարեկամօրէն և խաղաղ կերպով մը. վասն զի՝ եթէ այս գործակալներ իրենց ակրութենէն՝ ասկից յառաջ խնդրած ծանօթութիւններին ստացած ըլլային՝ հաւանականաբար այս խորհրդակցութիւնները զեռ հօս կ'երկարէր. գործակալները իրենց խնդրած ծանօթութեանց սպասելով՝ Ըսկէց 'ի վեր կատարեալ մտերմութիւն մը կըտեսնէ այս գործակալաց մէջ, ասով ալ կըյուսացուի թէ ետեւս այս գործս բարեկամօրէն լմնցնելու է :

Ըյս տարի ալ՝ անցեալ տարուան պէս սաստիկ ցուրտ կընէ, և ձիւնը շատ գալուն պատճառաւ նահանգիս քաղաքներուն իրարու հաղորդակցութիւնները շատ դժուարութեամբ կըլլան :

ԸՆՏԻՐՆԷՆՈՒՊՈԼԻՍ 1 Յունվար

Կանի որ այս նահանգիս ընդհանուր նոր կառավարիչ Սեմահութ Թևֆիկ փաշային հասնելէն ետքը խաղաղութիւնը և հանդարտութիւնը՝ մէկ վայրկեան անգամ չի շփոթեցան, այն դաւերուն զանազան քաղաքս երբեմն երբեմն տակնուվրայ կ'ընէին. բոլորովին հալածուեցան, որով՝ Սեմահութ փաշա կառավարիչս թէ որ պէտք է նէ՝ գործերի դրան, անհոգ չարագործութեանց յառաջքը առնելու համար : Ա-

...ստոյ կոյր նախանձաւորութիւն ալ փերցունելու համար մեծ ջանք կ'ընէ, որուն փորձը անկից յառաջ մեծ մը պարագայի մէջ առիթ ունեցանք տեսնելու այս օրերս պատահածն ալ յիշատակելի է :

Վերջը արդէն գուաւէն 20 տարեկան 'յոյն աղջիկ մը' տաճկի մը սիրահարած ըլլալով, այն որը որ իր հայրը կ'ուզէր բռնադատել զանի՝ ուրիշ մը հետ ամուսնանալու, աղջիկը նոյն տաճկին հետ փախաւ, թէ և այս գործոյ' հետևիր փաշային գալէն բաւական ժամանակ յառաջ տեղի ունեցեր էր, բայց Մ․ Սեմաւոր փաշայն արժան սեպեց զանի կարգի դնել, այս պատճառաւ այն աղջիկը իւր հօրը և ամուսնոյն հետ Տիգրանակերտ բերել տուաւ, և բոլոր առեանին մէջը՝ Յունաց Ազգ Նպիսկոպոսին ներկայութեամբ այս գործս նորէն զատել ուզեց : Աղջիկը իւր հօրը Ազգ Նպիսկոպոսին յորդորանքներուն փոխարէն միայն տոնցոյց թէ՝ իւր յօժարութեամբ նէ, որ իւր հաւատը կուրանայ և մահմետական հաւատքը կ'ընդունի, որուն մէջ կ'ուզէ ապրիլ և մեռնիլ, նաև իւր կամօքութեամբ էր տաճկին հետ երթալը, որուն հետ ծանօթ էր որ սէրտ սիրահարութիւն մը ունէր, և հիմա ալ իր ամուսինն է այն :

Այս բացայայտ յայտարարութենէն ետքը՝ Մ․ Սեմ․ փաշան՝ աղջկան հօրը և Ազգ Նպիսկոպոսին հաւանութեամբը՝ անոր հաւատքին ուրանալը և ամուսնութեան վաւերականութիւնը ընդունեց : Մ․ Սեմ․ կառավարիչ այսպէս վարուելուն գլխաւոր պատճառը այն էր որ՝ մէկը երբ որ ըլլայ հաւատքը փոխել ուզէ, միայն նահանգին ընդհանուր կառավարչին յառաջ ըլլալու է․ և հարցաքննուելու է միանգամայն Ազգ Նպիսկոպոսին ներկայութեամբ, որ ամենևին զուլութիւն մը 'ի գործ չի դրուի ասանկ պարագաներուն մէջ :

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՌՈՒՍԻԱ

Ս․ Պետրսպուրգ 25 նոյեմբեր : Կայսերական Մեծութիւնն հրովարտակով մը հրաման եղած է որ Ռուսաստանու մէջ գտնուող բոլոր Հրէաներուն համար յատկապէս դպրատուններ սահմանուին, ուր մէջ կարգական կրթութեան վրայօք ալ դաստիարակութիւն ըլլայ, և այս հրամանագրին մէջ ամեն տեսակ հարկաւոր գործոց պէտք եղած պայմանները յառաջբերուած նշանակուած էր :

Այս բարենպաստ գործոյս ամեն կերպ կատարումը ընդհանուր կրթութեան հոգաբարձութեան յանձնուած է, որ փոքր պաշտօնատարին յանձնուեցաւ, որ քիչ ժամանակի մէջ, ինչպէս որ կը յուսացուի, երևան պիտի հանէ անդուշտ իր կարգադրութեան օրինաւոր կողմը :

—Ռուսաստանու եկեղեցական վարդապետութեան ընթացքը կատարելապէս 'ի գործ դրուած է' նախանձով չորս երևելի վիճակներուն մէջ, իրենց յատուկ մասնաւոր ճեմարաններովը, որոնք են, Ս․ Պետերբուրգ, Մոսկուա, Քիէվ, և Քազան : Այս ճեմարաններէն կախում ունին Կղերիկոսաց ուսումնարանը (45 հատ չափ), փոքրիկ թեմերուն մէջ գտնուած հոգևորական վարժարանները (661ի չափ) : 1842ին բոլոր աշակերտներուն ամբողջ գումարը միայն 60,368ի կը հասնէր :

Ընդամ մը արգիլուեցաւ որ ժողովրդոց աղօթելն ու քարոզելը, վախնալով թէ հերետիկոսաց ալ ուրիշ կը վարդապետութիւններ չի խառնեն : Բայց հիմա եկեղեցականները ազատ են քարոզելու ամեն կիրակի և տօն օրերը, Ս․ Սինոդոսին սուրբ գիրքին վրայ հիմնած մեկնութեամբ․ այս կարգադրութիւնը մեծ հաճոյով պիտի մտնէ և ընդունուի բոլոր եկեղեցիներուն մէջ :

Այս օրս ընդհանուր կայսրութեան մէջ 34,4... չափ Յունաց եկեղեցի կը հաշուի, 9059 ալ մենաստան և ժողովարաններ և մատուռներ : Ընդհանրական քահանաները 1842ին՝ 2000 տեղ տատարկ մնալէն ետքը 117,445ի կը հասնէր :

73 ալ հոգևորական տեսուչներ կան, որոնց 7ը արքեպիսկոպոս, 28ը եպիսկոպոս, և 38ը վարդապետ են : Եկեղեցական պաշտօնին վերաբերեալ առեանները 2,542ի չափ են :

Եկեղեցւոց' թէ իրենց առկի չաչէն և թէ անշարժ կալուածքներէն ժողովուած տարեկան եկամուտը 1842ին 3,041,754 արծաթ ռուբլի կը հասնէր, որ ըսել է 51,726,818 դահեկան :

Մոսկովայ Սարատոֆ քաղաքը ազատակի տեր մարդ մը' կտրած կենդանիներուն փառնելովը պատճառած սոսկալի հիւանդութեանը մէկ զօրաւոր դեղ մը գտեր է․ որ է 'Խինդանի-Ալոէ' ըսուած թթուներ․ գեղին զօրութիւնը փորձելը Ս․ Ամիհէր բժշկին յանձնուած ըլլալով՝ քանի անգամ որ փորձը ըրաւ նէ շատ աղէկ յաջողեցաւ, այս թթուներս մարմին և յանխս ամենները մէջ կը ժողվեն, երբ որ կենդ ուտելէն կտրած և թժուութեան առաջնոր մէջ ինկած կ'ըլլան, որ անկից ետքը թիթեռն (բեֆէնէկ) պիտի ըլլան․ կենդանին արթննալուն իսկոյն կը զարթնեն․ մարմնոյ ազնուի ամենները մէջ կը դնեն և բերանը ամուր մը կը գոցեն․ հիւանդի սաւ պէտք եղած ուտենը փոխ կ'ընեն․ հացի վրայ կարագ եղ կը քսեն, և այս ալ վրան կը դնեն՝ անոնց կուտան : Հիւանդը քիչ մը ջուր միայն կրնայ խմել․ փոքրին որքանութիւնը՝ հիւանդին տարիքին՝ և խոնաւութեան հետ անցած ժամանակին չափութեանը՝ բերութեանը՝ և հիւանդութեան աստիճանին համեմատ պիտի ըլլայ :

ԳԱՂԻԱ

Պեարնի օրագիրները դեկտեմբեր 9ին կը գրեն թէ՝ մեծ զարմանք տուաւ մայրաքաղաքին, երբ տեսան ամէնքը այս տատուոտ որ իւրաքանչիւր երևելի փողոցներուն ծայրը մէկ ծածուցում (ավիզօ) մը փակցուցած էր, իսկոյն բոլոր հասարակութիւնը զանի կարդալով տեղեկացան եթէ Չէշ անուն հին ամբոցապետը, որ Մեծափառ Թագաւորին կենացը դաւաճանութիւն մը ընելու զանազան միջոցներ բանեցուցեր էր, մահուան դատապարտուեցաւ այս տեսակ Սրանտ ըսուած տեղը :

Թագաւորը այս պարագային մէջ ալ իր գթութիւնը յայտնեց, թէպէտ և երկրորդ անգամ հրաման եղած էր որ այս չարագործը զանազան մեծ եղեռն անտանելի պատուհաններով և հրապարակական նախատինքներով ապանուի, սակայն երկայնամիտ Լուդովիկ միշտ սովորական կերպով պարզապէս գլխատուելը ատեանզարկից :

Թէպէտ և այս վճիռն ալ Նորին Մեծափառութեան բարեհամբոյր քաղցր յուսութեանը բոլորովին դէմ էր, սակայն քաղաքական իրաւունքը՝ զինքը ստիպեր էր այս գործոյս կատարմանը :

Մինչև հիմայ պատժապարտի մը դատապարտութիւնը՝ այս եղանակ լռութեամբ կատարուած չէր : Յայտնի է ամենուն, որ բոլոր կառավարութեան մէջ այս կերպ պատուհասներ տեղի չեն ունենար, ինչպէս նաև Պեարնի մէջ ալ : Ասոր համար յատկապէս Սրանտ ամրոցին քովը տեղ մը սահմանեցին որ Պեարնէն երկու մղոն հեռու է :

Դատապարտութեանս լռութիւնը յետագայ կերպով եղաւ :

Երեկ կէս օրէն ետքը՝ երկու խումբ թագաւորին անձնապահ զօրքերէն անակնկալ հրաման առին, որ առաւօտուն մէկ քանի ժամ քաղաքէն հեռու բաց տեղ մը զօրաց կրթութեան (թալիմի) երթան :

Այս խումբերէն մէկը Պրանտպուրգին դրանը՝ առջին մեծ փողոցին վրայ զետեղած էր․ ուրկից Շառլոդդէնպուրգի վրայէն ուղղակի Սրանտ կերթցուէր, միւսն ալ Շառլոդդէնպուրգի առեն կին, ուր յանցաւորին անցնելու կարքը կապաւէին, որ իսկոյն բռնեն ամբոցը տանին :

Մինչև անգամ՝ Սրանտի ոստիկանը այս լուրը առջի գիշերուանէ միայն առած էր, մանաւանդ որ կը հարկաւորէր բաւական որ առաջ՝ տեղեկութիւն ունենալուն :

Յանկան է ապարէն՝ որ ասանկ պարագաներու մէջ 'ի զննին եզօղներուն թիւը՝ չափազանց կ'ըլլայ․ ինչպէս նաև հոս ալ՝ եթէ հասարակութեանը առաջվանէ ազգած ըլլային նէ : Մինչդեռ Շառլոդդէնպուրգի բնակիչներն ալ այս անցքը ձիաւորներուն ու մահապարտին ուղեկիցներուն եւ գաւառէն իմացան՝ որոնք չորս կարգէ պաղեցած էին :

Երեք իրիկուն բանտարկեալներու յատուկ եկեղեցական կրօնաւոր մը՝ մահապարտին հետ խօսակցութեանը գացած էր, ինչպէս որ սովորութիւն է :

Իր չարիքը փանուոյները կըվկային թէ՝ մինչև իր վերջին բոպէն բաւական յոյս ունէր կրօնաւորին քաղցրութեամբը : Իսկ առեն վճռոյն հրամանագիրը կարդացուեցաւ, փոխ մխիթարութեան սորված ըլլալուն ալ բաւական ցաւ զգաց : Վերջապէս անփոխէր սրտի բլրակին գագաթը մազդի վեր ելաւ, ուր մահարեր հարուածը ընդունելու էր :

Իր վերջին առաջարկած խօսքերը՝ կնոջը վրայ կ'ուզղէին․ (որ՝ արդէն մեռած էր․) ու իր 19 տարեկան աղջկանը․ որ այն ալ Պեռլինի մէջ ձգեցին, և իր հօրը բանտէն հետէ ինքը ազատ ապրող ալ զին էր :

Հասարակութեանը մէջ ալ չնչին կայ որ՝ թէ նոյն աղջկանը հրաման եղած է որ առջի իրիկուանէ երթայ իր հօրը վերջին մնաս բարևը գոնէ առաջարկէ սակայն ուրիշներուն ալ նայելով՝ խիղճ աղջիկը ոչ զաւակի ծագմանը և ոչ վճռոյն կատարմանը ծանօթ էր :

Բայց մինչև հիմա այս գործս ասանկ լռութեամբ մը կատարուիլը՝ մէկ հազուագիւտ օրինակ մըն է, որ մահապարտս վճիռը լռելով՝ առանց ժողովրդականութեան գլուխ հանեցին․ որուն չէր յուսացուեր՝ կառավարութեան զգաստութեան և վճռոյն նայելով :

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

Անկէտոյս դէպքին դարձածը :

Յունաստանի երևելի Ամեն անուն օրագիրը Ամերիկա քաղաքական օրագրէն քաղելով՝ հետևեալ լուրը կուտայ՝ Չա... անուն նաւապետին յայտարարութեամբը :

Յուլիսին 21ին, որ Անդրիաստ Աֆրօ անուն պատերազմական նաւը Գանիբալի ծովեզերքէն 5 մղոն հեռու խարիսխ նետած էր․ յանկարծ իր մակոյկը (սանտալը) 2 պաշտօնատար ու երկու խարիզին նաւաստի հեծած ուղղակի զինք 'ի իմ նաւս կուգայի, ու անգամ մը վեր 'ի վերայ քննութիւն ընելէն ետքը՝ ես ալ անոր իր երկրորդ անգամի մանրամասն քննութեանց ձանձրութիւններէն ազատ ըլլալու համար՝ Մաագման Անգղիայի նաւապետին քաղաքավարութեամբ առաջարկեցի՝ որ իր պաշտօնը՝ ու իր կառավարութեան իրեն յանձնուած հրովարտակները երևան հանէ, որպէս զի այս գործոյն իշխանութիւն ունենալը տեղեկանամ :

Այս միջոցիս ինքը կանգնած էր ձեռքը զրոշակին հասատելով, ուրկէց թէպ յայտնէ իմ ով ըլլալս՝ պատասխանեց․ ու երբ վեր ելած կատարեալ ևս կը ստուգանամ : Հոս բարի՝ բայց սակայն այս եղանակ զաշնագրաւ վարմունքէն ձեռքս եկածը կը ստորագրեմ, ըսի ես ալ․ Միջնը ելաւ նաւուս մէջը մտաւ իր ընկերներովը մէկ տեղ ու հրամայեց իր նաւաստիներուն որ նաւուն երկու կողմը կափարիչը (կէօհէրտէ) բանան, ասանկով ինքը ելաւ նաւուն չափմունքը ինչու վարի տակառներուն բազմութենէն ուրիշ բան մը

չի գտար։ Մինչ մ՚այլ կենալէն ետքը՝ դարձաւ բարբարոս կերպով մը ու յանդգնութեամբ պատասխանեց թէ համբաւ ժամանակ կուզեմ տեսնալ ։

Այն ատենը ես ալ նոյն օրինակ պատասխանեցի. իր այս անվայել խնդիրքին պատճառը հասկընալով, թէ դու առանց նաւապետին կամեցողութեանը՝ Ամերիկացի նաւուն մէջը բանի մը ու երբ կափարիչներնալ բանալ տուիր, որպէս թէ մէջը եղածը չէ-դադրը քննելու. չորս դին տակնու վրայ ըրիր, վերջը ելեր ... ալ կը հարցունես. թէ ինձի ալ նա ... պատշաճաւոր դարձուցանը չի կայ ... քեզի պէս մէկը կենալ ... նաւուս վրայ յարձակի ու Անգղիական դրօշակ բանալով մանրել ալ ... ցուցմունքին քու հոս գալուդ հրամանը. ու ես ալ այն ատենը չուտով մը քեզի կը ցուցունեմ իմ ...։

— Այդ հրամանը ունիմ ըսաւ, բայց նաւուս մէջն է որբայական հրովարտակը.

— Գնա բեր ուրեմն, տեսնամ զանի.

— Իմ խօսքս բաւական է, կ՚ըսէ քեզի ապացուցանելու։ Ուստի ես ալ այն միջոցին պատասխանեցի, որ իրեն չի հաւատամ, բայց ինքը միշտ իր ... կը կրկնէր, ես ալ միշտ ... ցուցունէր կ՚ըսէի։

— Ալ թէ չես ցուցունէր ..., պիտի իրեն գալ կը համարիմ ու նաւուդ ալ կը տիրեմ։

— Այդ ալ պատասխանեցի ... թէ որքան որ այս դրօշակը ... ալ նաւուս մէջ պատրաստ եմ, միշտ նաւուն տէրը եմ ես։ Բայց ... պէտք է որ մեծ ... նաւապետին, ... ինձի ... միայն դրօշակս ... մէջ ... ինչպէս հօրս տուր։

Այս խօսակցութեան ժամանակը ես ալ ... ֆուլյա օրական անօրմտխ (Ֆուժտալ) բռներ էի, ու ինքը կարծելով որ գիշ պատրաստ պիտի ընէ ..., ... ցուցունելու, ... ըսաւ չի ցուցունելուց պատճառը, որովհետեւ նաւը բանկը չէ ... մը ծախած էս ու այս պատճառաւ ... կարգնաւ։

— Մեծարատութեան մէջ ես պատասխանեցի, եթէ նաւը ծախած ըլլայի, այս դրօշակը ու իմ նաւաստինխս հոս կեցած չի պիտի ըլլային։ Այն միջոցին՝ ինքը բարկանալով այս անպատշաճ անպատուհասութեանը, ... պիտի մնամ ըսաւ՝ ու չորս կողմը բռնուեմ։

Այս պատասխանը լսելով՝ ես ալ Ամերիկացի դրօշակը այն ծածքան վրայ ... , ... նաւաստիներուս ու երկրորդ նաւապետին օգնութեամբը ... մը զանի հաստատեցի ... այն մէջով որ փոքր պատուոյն ... զինանալով դրօշակը չի կրնար ... տակ առնել ու ... յարձակիլ։ Ուխտին այս գործակցութեան ես ... իմ ըսաւ. ... ու ինքն յարձակեցաւ ... մէկ տեղ ու անհոգութեամբ կեցաւ դրօշակին վրայ բոլոր նաւին մէջը ... դիմացը։

— Բարեկամներ պօռացի ես ալ անատենը իմ նաւաստիներուս, ձեր նշանը անարգուեցաւ ու անդադար այս պարտականքը ձեզի պիտի նստի անզգալացող ազգին։ Երբ որ քննեցին ջուրս եկան նաւապետը օրական տէրութեան ալ ուրիշ, այլ ես՝ բան ամենին պատասխանեցի, եթէ երեւցներուս մէջ՝ մէկ կամենայ արեան մը ... , երբէք անզգիացի հպատակ մը անհարգանք պիտի ըլլայ ձեռքէս զանի առնելու։

Ինչ ատեն ինձի իմաց տուաւ որ կարող է բանի զանի ձեռքէս առնելու ու հրամայեց իր նաւաստիներուն որ զան վրաս ու ձեռքերս յափշտակեն օրական տէրբանքը, որոնք ալ իր մէկ հրամանին կապաւէին։

Այս զանձն թեթեւելով ... պաշտպանութեան մը ... գործերը, պատասխանի նաւաստիներուս որ օգնութեան հասնին, ... ու կազմ ու պատրաստ ըլլան գէմ դնելու. երբոր

Անգղիացին իր միտքին նպատակը գործ դնելու հրամայէ։

Նաւապետը՝ այս քաջասիրտ պատասխանը լսելով գինգինեին կորեցաւ ու երկչոտ ձայնով՝ նաւապետ ըսաւ, քեզ բանէ քու նաւաստիներդ, ևս ալ պատերազմի ու արեան կռիւ չեմ վերջը ուրեցնորէն սեհնակը մնալ, ու վերստին քննել, բայց ես ալ ծանուցի իրեն եւ իւրայն, ... դրօշակը մէջ ... բանակին ալ ցուցունելով։

— Ձուր բանալին ըսաւ, թէ չէ բռնաւոր պիտի առնեմ։ Պատասխան տուի. ինչ չափ մուլքը օրական անտարէը բանի ... ... ու կամ թէ կը զանէս որ վերստին կը նեմ։

— Հաստալէ՝ պատասխանեց, դրօշակը պիտի կորսեմ։ Այս խօսքին ես ըսի, թէ ինքը՝ ... իր պարտանաստաներըը ու մէկ բարեկէկ մը, որոնց եւսէն երկրորդ նաւապետս հետ մէկ տեղ մեկնալ ... մէկը Բոլորին գրաւեցանք, ու ...։

Այս նաւապետը զանի ձեռքը առաւ, բայց իրեն, զորհակալ եմ արդէն ձեր բրած քաջութեանը, ... ուրեմն. որովհետեւ վայր ծամբայ պիտի նկլամ։

— Ո՛չ, դրօշակս պիտի պահեմ, ու ... կերթամ ... Այն ժամանակը պարծանքով գրեցի ... որ այս ... մը ձեռք ըլլայ, ... անպատմանա նաւապետ ու բոլոր նաւաստիներիս հրաժարուիլ ... մէկ կարամ մը կորով ըլլալ ... ։

Փ. Պ. Տ...։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՏԱՃԿԱՍՏԱՆ

Իզմիր 13 Յունվար

Բանի մը շաբթէ ի վեր ... ... մէջ եղ, թէ ... ... մը ... ... մէջ ։

... ... ։

... ... 400 ... 250 ... 82 ½ — 85 ... ։

... 23 ½ — 25 ... ։

... 83 ... 71 ... ։

... 180 — 182 ... ։

... 3000 ... 140 ... 165 ... ։

... ...

Մէջ ... ... ։

Ցուցակ՝ զանազան տէրութեանց վաճառականներուն, որ 1843 դեկտեմբերի 20էն՝ մինչեւ 1844 դեկտեմբերի 20ը Իզմիրու նաւահանգստին մէջ ... տած են ։

Որոնց՝ տէրութեանց անունները՝ եւ նաւերուն թ... ... քանի՞ ... կրնալ վերցունելին՝ այս ... կարգաւ կը նշանակենք ։

Տաճկի տէրութեան նաւ		116	թօնօ	9,07[illegible]
Նոյն տէրութեան հպատակի	"	227	"	7,8[illegible]
Ռուսիոյ	"	43	"	4,98[illegible]
Անգղիոյ	"	149	"	23,51[illegible]
Անգղիական մալթէցի	"	3	"	5[illegible]
Աւստրիայի	"	89	"	15,75[illegible]
Գաղղիայի	"	57	"	7,8[illegible]
Ամերիկացւոց	"	18	"	4,4[illegible]
Հելլենական	"	314	"	25,73[illegible]
Սարտենիոյ	"	16	"	5,41[illegible]
Հոլանդիոյ	"	11	"	1,37[illegible]
Պէլճիգայի	"	2	"	3[illegible]
Համպուրգի	"	1	"	1[illegible]
Մեքլէնպուրգի	"	1	"	3[illegible]
Համպուրգի	"	3	"	4[illegible]
Սուէդի	"	7	"	1,5[illegible]
Տանիմարգի	"	2	"	1[illegible]
Հաննովերի	"	2	"	3[illegible]
Նորվեկիայի	"	3	"	3[illegible]
Պրէմէնի	"	4	"	1[illegible]
Պրուսիոյ	"	6	"	1,0[illegible]
Նափոլի	"	5	"	1,5[illegible]
Թոսքանայի	"	2	"	2[illegible]
Յոնիական կըղզիներուն	"	20	"	1,7[illegible]
Հռովմայ	"	4	"	3[illegible]
Սարտենիայի	"	2	"	1[illegible]
Մոլտավիայի	"	1	"	1[illegible]
Սամոսի	"	19	"	1,9[illegible]
ընդ ամէնն	նաւ	1047	թօնօ	117,5[illegible]

ՓՈԽԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

Իզմիր 13 Յունվար ։

Լոնտրա	109 ½ 109 ¾
Մարսիլիա	170 172
Լիվոռնա	448 453
Լիվորնօ	
Վիեննա	
Աւստրիա	

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ... ...